

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 3 (59)
ЧЕРВЕНЬ 2016 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

ОСТАП МИХАЙЛОВИЧ СЕМЕРАК – МІНІСТР ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Народився 27 червня 1972 року у Львові. Має дві вищі освіти: закінчив фізичний факультет Львівського держуніверситету ім. Івана Франка та Національний університет «Києво-Могилянська академія», магістр політології.

Кар'єру розпочав у 1992 році. По 1995 р. був співзасновником та заступником голови Студентського братства «Києво-Могилянської академії». У 1994–1996 роках координував програму «Школа молодого політика» Українського фонду підтримки реформ. У 1996 р. обраний Президентом Фонду сприяння розвитку політичної і правової культури. З лютого 1997 року працював керівником секретаріату фракції «Наша Україна», а через три роки – очолив секретаріат фракції партії «Реформи і порядок» у Верховній Раді України. З серпня 2006 по листопад 2007 р.р. – заступник голови Київської обласної державної адміністрації з питань внутрішньої політики та зв'язків з громадськістю. У 2007–2012 р.р. обирався депутатом Верховної Ради України VI скликання від Блоку Юлії Тимошенко. В 2010–2012 роках – Міністр молоді, спорту та підготовки до Євро-2012 тиньового Кабінету Міністрів. У 2013–2014 р.р. очолив Український фонд підтримки реформ, був керівником відповідного проекту. А з 27 лютого 2014 року – Міністр Кабінету Міністрів України. Потім у 2014–2016 р.р. – народний депутат Верховної Ради України VIII скликання від політичної партії «Народний фронт». 14 квітня 2016 р. призначений Міністром екології та природних ресурсів України. Державний службовець I рангу. Одружений.

МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР У ЗАПОВІДНИКУ

Наприкінці травня ц.р. у Рахові, на базі Карпатського біосферного заповідника, у рамках експедиції в Україну студентів та викладачів німецького університету сталого розвитку (м. Еберсвальде), а також коледжу університету міста Рітл (Великобританія), з нагоди 45-річчя прийняття міжурядової та міждисциплінарної програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», пройшов міжнародний науково-практичний семінар «Роль програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» у збереженні та вивченні природних і культурних цінностей Європи». У його роботі взяли участь науковці, керівники й

спеціалісти природоохоронних установ та навчально-освітніх закладів, представники органів місцевого самоврядування, викладачі, студенти зарубіжних та українських вищих навчальних закладів.

Було наголошено, що згадана міжурядова програма за роки існування досягла значних успіхів у галузі збереження навколишнього середовища та впровадження в життя ідеї сталого розвитку в усіх куточках

на 2-й стор.

ІМ'Я ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ КОМЕНДАРА – ДОЛИНИ НАРЦИСІВ

24 червня 2015 року обірвалося життя доктора біологічних наук, професора Ужгородського університету Василя Івановича Комендаря.

Усе своє життя Василь Іванович присвятив збереженню природи краю. Працював над створенням та збереженням цілого ряду об'єктів природно-заповідного фонду нашої області, зокрема таких, як Карпатський біосферний заповідник та Національний природний парк «Зачарований край». Саме він у далекі 70-ті роки минулого сторіччя відстояв одну з окрас Закарпаття «Долину нарцисів».

6 квітня 2016 року на засіданні науково-технічної ради КБЗ вирішено:

3 метою увіковічення імені відомого українського вченого-природодослідника, багаторічного члена науково-технічної ради Карпатського біосферного заповідника, ініціатора збереження «Долини нарцисів», професора В.І. Комендаря, відповідно до пропозиції заступника директора Карпатського біосферного заповідника, професора Ф.Д. Гамора, яка схвалена Закарпатською обласною державною адміністрацією (лист від 24.07.2015 р., № 1006/01-11), протокольного рішення робочої групи з проведення заходів щодо вшанування пам'яті доктора біологічних наук, професора В.І. Комендаря, (затверджено розпорядженням голови Закарпатської обласної державної адміністрації 15.02.2016 р № 53), науково-технічна рада:

1. Присвоїла ім'я професора Василя Комендаря природоохоронному науково-дослідному відділенню «Долина нарцисів» Карпатського біосферного заповідника.

2. Адміністрації Карпатського біосферного заповідника:

– внести зміни до всіх офіційних документів, що стосуються відділення «Долина

нарцисів» (штатний розклад, структура заповідника, вивіска тощо);

– виготовити та встановити перед будівлею еколо-освітнього центру «Музей нарцису» в Хусті скульптурну композицію із меморіальною дошкою, на якій зображено портрет В.І. Комендаря і надпис такого змісту «Професор Василь Комендар (02.03.1926 – 24.06.2015 р.). Ініціатор збереження «Долини нарцисів».

До слова, в Ужгороді, у рамках декомунізації, вулицю Джамбула перейменовано у вулицю професора Василя Комендаря.

Микола ВОЛОЩУК,
к.б.н., вчений секретар НТР,
завідувач ботанічної лабораторії КБЗ.

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ

ПЕРЕЙМАЛИ ДОСВІД НІМЕЦЬКИХ КОЛЕГ

У рамках угоди між урядами Федеративної Республіки Німеччини та України у сфері охорони довкілля від травня 1993 року, відповідно до рішення німецько-української керівної групи цієї угоди, Федеральним агентством з охорони навколишнього середовища (BFN), на замовлення Федерального міністерства навколишнього середовища, охорони природи, будівництва та ядерної безпеки Німеччини (BMUB), у пе-

ріод з 29 травня по 5 червня ц.р., автор цих рядків, у складі делегації Мінприроди України, у рамках проекту на 2016-2020 роки, був учасником двосторонньої робочої зустрічі з питань розвитку потенціалу природоохоронних територій в Україні.

До складу делегації входили: директори та заступники директорів національних природних парків і заповідників, підпорядкованих Мінприроди України. Спо-

чатку робота делегації розпочалася із зустрічі у Федеральному міністерстві екології з представником міністерства та професором Міжнародної академії охорони природи Гансом Д. Кнаппом (м. Берлін). Усі наступні дні делегація перебувала у цій академії на острові Вільм, який входить до біосферного резервату «Південно-східний Рюген». Тут, за головування професора Ганса Д. Кнаппа, проведено семінар, у рамках якого відбулися жваві дискусії та обмін досвідом. Під його керівництвом наша делегація відвідала національні парки «Нижня долина Одера», «Яс-мунд», «Передньопомеранські лагуни», а також біосферний резерват «Шорфгайде-Хорін». Виступаючи перед нами, професор Ганс Д. Кнапп детально розповів про існуючу систему природоохоронних територій в Німеччині. Зокрема, він наголосив, що у біосферних резерватах та національних природних парках Німеччини, поряд з охороною, велика увага приділяється взаємодії природоохоронних територій з зацікавленими територіальними громадами. Особливо наголосувалося на новій концепції біосферних резерватів, яка передбачає впровадження таких підходів до збереження біорізно-

фото на згадку

на 2-й стор.

ПЕРЕЙМАЛИ ДОСВІД НІМЕЦЬКИХ КОЛЕГ

на 1-й стор.

маніття, в центрі яких знаходяться люди-на. Тому в біосферних резерватах країни одним із основних завдань є збереження як природних, так і культурних цінностей.

У процесі семінару на острові Вільм проведено дискусії та заслухано виступи-презентації кожного учасника з метою представлення природоохоронних територій, які вони очолюють. Я, зокрема, розповів про діяльність Карпатського біосферного заповідника, насамперед про ті кроки, які адміністрація заповідника здійснює для поглиблення співпраці з громадами населених пунктів, розташованих в зоні діяльності природоохоронної установи. Також мною було наголошено на виконанні заповідником, за підсумками періодичного звіту, рекомендацій Комітету ЮНЕСКО про створення в межах Карпатського біосферного резервату території сталого розвитку (перехідної зони).

Відвідавши вже згадані національні парки і резерват, учасники делегації мали можливість отримати повну інформацію про правові засади їх створення, структуру управління, завдання, роботу рейнджерської служби тощо. Зокрема, під час перебування в національному парку «Ясмунд» делегацію було детально ознайомлено з організацією роботи рейнджерської служби. Слід відмітити, що до обов'язків працівників рейнджерської служби, крім, власне, забезпечення охорони території, входить проведення роз'яснюючої роботи з населенням, екскурсій з відвідувачами та виконання окремих природоохоронних заходів. Рейнджери мають право накладати штрафи за адміністративні правопорушення (до 55€) на місці їх скоєння. Всі рейнджери парку безпосередньо підпорядковуються головному рейнджеру, який, в свою чергу, підпорядковується директору. Інших проміжних служб в управлінні рейнджерами немає.

Функціональне зонування у біосферних резерватах представлено трьома зонами. Зони А – заповідна, В – буферна та С – перехідна, або зона сталого розвитку. Особлива увага тут приділяється співпраці з громадами, екологічній пропаганді, просвітницьким заходам та розвитку рекреаційної діяльності. Європейський підхід до структури зонування природоохоронних територій є дещо іншим, ніж в Україні. Більша частина території перебуває не у державній, а в приватній чи інших формах власності. Площа заповідної зони порівняно незначна. Натомість площа перехідної зони складає більше половини території біосферного резервату. Штатна чисельність працівників, в тому числі рейнджерів, у природоохоронних установах Німеччини є значно меншою, ніж в Україні, як і чисельність штатних наукових працівників.

Перед учасниками української делегації також виступив професор Міхаел Зуков, який є засновником однойменного фонду, та виконавчий директор фонду Улі Гребенер. Вони детально ознайомили учасників делегації з роботою фонду щодо фінансо-

вої підтримки природоохоронних об'єктів у країнах, що не входять до Європейського Союзу. Пріоритетно розробляються та реалізуються проекти зі створення та розширення біосферних резерватів. Як зазначив президент Міхаел Зуков, у Німеччині існує нормативно-правова база, відповідно до якої встановлено чіткий порядок створення нових та розширення існуючих біосферних резерватів. До речі, українська делегація відвідала біосферний резерват «Шорфгайде-Хорін», де знаходиться один із кластерів об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини».

У процесі дискусії було запропоновано директором біосферного резервату «Шерфгайде-Хорін» відвідати цю установу делегацією працівників Карпатського біосферного заповідника ще в цьому році. До складу планується включити також голів населених пунктів, які активно співпрацюють з адміністрацією КБЗ. Це дасть можливість не тільки ознайомитись з партнерською установою, але й перейняти позитивний досвід співпраці адміністрації німецького біосферного резервату з територіальними громадами, фермерами та іншими зацікавленими особами, що знаходяться на території перехідної зони резервату. Такий досвід є вкрай важливим для покращення функціонування Карпатського біосферного заповідника відповідно до рекомендацій ЮНЕСКО.

Учасники делегації мали можливість також ознайомитись з роботою фермерського господарства, яке територіально входить до перехідної зони біосферного резервату «Шерфгайде-Хорін». Це господарство має близько 1000 га землі, де утримується 250 корів та 200 дійних кіз. Тут виготовляють екологічно чисту молочну продукцію (молоко, сир тощо). У господарстві працює понад 100 працівників. Попит на цю продукцію дуже високий, незважаючи на те, що ціни на неї на 30% вищі, ніж на аналогічні продукти, отримані в інших фермерських господарствах за межами біосферного резервату. Екологічно чисту продукцію отримують завдяки тому, що в згаданому господарстві діють значні обмеження на використання мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних препаратів.

Під час відвідання Німеччини учасники української делегації також мали можливість відвідати культурні та історичні місця Берліна.

Підсумовуючи, слід наголосити, що досвід функціонування природоохоронних установ у Німеччині є добрим прикладом для вдосконалення нормативно-правової бази природоохоронної галузі та розвитку потенціалу природоохоронних територій в Україні. Він буде використаний мною для покращення й оптимізації діяльності Карпатського біосферного заповідника (резервату).

Микола РИБАК,

директор Карпатського біосферного заповідника, заслужений природоохоронець України, член делегації.

МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР У ЗАПОВІДНИКУ

на 1-й стор.

світу. Програма МАБ стала важливим інструментом використання наукових підходів до збереження біологічного різноманіття, міжнародного обміну знаннями та досвідом роботи в освітніх і дослідних установах, активізації процесів збереження об'єктів Всесвітньої природної і культурної спадщини, стабілізації екологічної та соціально-економічної ситуації в депресивних регіонах тощо. Надзвичайно важливим результатом її реалізації є створення Всесвітньої мережі біосферних резерватів як модельних територій для сталого розвитку, до якої зараз входить понад 600 об'єктів у 117 країнах світу.

У доповіді автора цих рядків, зокрема, увагу привернуто до історичних передумов прийняття та особливості ролі програми МАБ ЮНЕСКО у формуванні стратегії сталого розвитку. Акцентовано, що на початку 60-років минулого століття, під впливом численних наукових узагальнень щодо катастрофічних наслідків швидкого приросту народонаселення, всезростаючого антропогенного навантаження на екосистеми, забруднення повітря і води, нестачі продуктів харчування, в 1964 році у Парижі прийнято Міжнародну біологічну програму, а в 1968 році розгорнув діяльність Римський клуб – об'єднання видатних науковців різних країн та різних галузей знань, статуту якого передбачалося «зміцнювати усвідомлення того, що цей комплекс проблем, які виходять за політичні, расові та економічні рамки, є загрозою для всіх народів». Тому одним із найважливіших завдань затвердженої ЮНЕСКО у 1971 році міжнародної програми «Людина і біосфера» стало вивчення впливу господарської діяльності на природні екосистеми, дослідження взаємозалежностей між екологічними та соціальними процесами, здоров'ям людини і станом людських популяцій. У цьому процесі справжнім світовим лідером виступає Німеччина, яка у Дрездені, за рішенням Міжнародної координаційної ради МАБ ЮНЕСКО, з нагоди 40-річчя цієї програми, провела велику міжнародну конференцію. У цій країні, до речі, створено єдиний у Європі університет сталого розвитку, студенти та викладачі якого більше десяти років щорічно проходять навчально-виробничу практику на базі Карпатського біосферного заповідника, реалізують тут численні міжнародні проекти.

Виступаючи на семінарі професор цього університету П'єр Ібіш детально проаналізував досвід Німеччини з підготовки кадрів зі сталого розвитку для багатьох країн світу. Як член німецької урядової делегації на четвертому Світовому конгресі біосферних резерватів, який пройшов у березні ц.р. у Лімі (столиця Перу), говорив також про лімський план дій щодо стратегії МАБ ЮНЕСКО на найближчі 10 років та його значенні для українських біосферних резерватів. На найближчі роки програма МАБ передбачає зосередити свою увагу на посиленні заходів зі збереження біорізноманіття,

відновлення і зміцнення екосистемних послуг, сприяння сталому використанню природних ресурсів, формуванню здорового і рівноправного суспільства, економічному та соціальному прогресу в гармонії з біосферою. До найважливіших завдань належатиме розвиток науки і освіти в інтересах сталого розвитку, пошук шляхів пом'якшення наслідків і адаптації до змін клімату та інших негативних глобальних процесів у навколишньому середовищі.

Про різноманітні аспекти реалізації програми МАБ ЮНЕСКО йшлося і в доповідях та повідомленнях Петера Гобсона – професора коледжу університету міста Рітл (Великобританія) та українських ораторів – доцента Ужгородського національного університету Василя Чумака, директора Карпатського біосферного заповідника Миколи Рибак та керівників національних природних парків «Яворівський», «Гуцульщина», «Верховинський» Михайла Біляка, Василя Пророчука та Михайла Почая, директора Закарпатського обласного еколого-натуралістичного центру Олександра Геревича, голови Всеукраїнського об'єднання «Гуцульщина» Дмитра Стефлюка, голови села Луги Рахівського району Марини Шемоти та інших.

У схвалених рекомендаціях міжнародний науково-практичний семінар запропонував, зокрема, з метою імплементації міжнародних нормативно-правових актів зі сталого розвитку до українського законодавства, розробити та прийняти Закон України «Про біосферні заповідники (резервати) в Україні», схвалити національний план дій щодо реалізації в Україні Лімської декларації та Плану дій, активізувати міжнародну співпрацю біосферних резерватів та в рамках українсько-словацько-німецького природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини» тощо.

Учасники семінару також взяли участь у міжнародній студентській конференції, яка пройшла 27 травня ц.р. у конференц-залі Карпатського біосферного заповідника. На конференції студенти німецького Університету сталого розвитку, коледжу університету м. Рітл (Великобританія) та українських вишів, серед яких були вихідці не тільки із Німеччини та Великобританії, але й із Нігерії, Гани, Бангладеш, Аргентини, США, Австралії (загалом із десяти країн), презентували аналітичні доповіді, підготовлені ними за результатами досліджень стану екологічної та соціально-економічної ситуації в національному природному парку «Яворівський» (Львівська область), природному заповіднику «Горгани» (Івано-Франківська область), Карпатському біосферному заповіднику, селі Богдан та інших населених пунктах, що розташовані у зоні діяльності природоохоронних територій.

Федір ГАМОР,
заступник директора КБЗ,
доктор біологічних наук, професор.

Колеги діляться досвідом роботи

● СПІВПРАЦЯ З ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

КБЗ – СПІВОРГАНІЗАТОР «БЕРЛИБАСЬКОГО БАНУШУ»

У черговий раз фестиваль пройшов у с. Костилівка, у неділю, всередині травня. Особливістю цьогоорічного етнофесту була презентація двох скель-стрімчаків, які мають всі шанси стати справжніми туристичними принадами села і краю. Одна з них носить романтичну назву «Скелі кохання». З нею пов'язана місцева легенда про любов і трагічну загибель Марічки та Іванка. До мальовничих і цікавих у геологічному відношенні скель тепер підводить туристична стежка. Будівництво містка через потік, оформлення рекреаційної зони у підніжжі скелі взяла на себе адміністрація заповідника. Інформаційні стенди розповідають туристам місцеву легенду та інші «цікавинки». Конструкції для них у традиційному гуцульському стилі також виготовили

фахівці заповідника. Ремонт і підготовка сцени для виступів учасників і гостей фестивалю – це вже традиційний, щорічний обов'язок природоохоронної установи як багаторічного співорганізатора «Берлибаського банушу».

У виставковому наметі фахівці з рекреації та екопросвітники зустрічали туристів і гостей фесту, надавали інформацію про природні і культурні цінності краю, традиції приготування бануша, інших гуцульських «смаколиків». Директор КБЗ Микола Рибак привітав учасників і гостей фестивалю з етнічним святом. «Карпатський регіон вважається таким, де звичаї, обряди і традиційні способи природокористування ще зберегли свої архайчні риси. Саме цим, а також унікальними природними умовами, і зумовлений високий туристичний інтерес до регіону. «Берлибаський бануш» – фестиваль, який допомагає Рахівщині стати справжньою туристичною «Меккою», – зазначив він.

Програма фестивалю була дуже насиченою і динамічною: урочиста гуцульська хода, конкурс з приготування бануша, виставки народних умільців і майстрів, гуцульська ватра, конкурси, змагання та багато іншого. Дійство було веселим, запальним, як і гуцульський танок.

(Вл. інф.).

● ЕКООСВІТНІ ЗАХОДИ

ДЕНЬ ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ У ВІЗИТ-ЦЕНТРАХ

Музей екології гір (м. Рахів), еколого-освітні центри «Центр Європи» (с. Ділове) та «Музей нарцису» (м. Хуст, ПНДВ «Долина нарцисів») у Всесвітній день захисту навколишнього природного середовища (5 червня) гостинно відчинили двері для всіх охочих.

Зокрема, цього дня у Музеї екології гір екскурсії проводили школярі ЗОШ І-ІІІ ст. №2 м. Рахова. Впродовж травня для них були організовані «Курси юного екскурсовода». Працівники Музею та шкільні педагоги (С.С. Ковзел і А.В. Лавтербах) провели серію додаткових занять, спрямованих на детальне вивчення тем, що висвітлювалися в експозиційних залах. Одинадцять учнів 8-х класів самостійно проводили екскурсії та приймали відвідувачів з різних куточків України – Тернопільщини, Київщини, Виноградівщини (Закарпаття). «Музей нарцису» (м. Хуст, ПНДВ «Долина нарцисів») відвідала група школярів 6-8 класів з с. Пушкіно Виноградівського району і туристи з навколишніх санаторних закладів. Еколого-освітній центр «Центр Європи» у День відкритих дверей прийняв найбільшу кількість відвідувачів – близько 150 осіб з Києва, Чернігова, Тернополя, інших міст та регіонів України. Географічний Центр Європи у чергове підтвердив своє міжнародне значення – сюди завітали також гості з Чехії, Молдови і Польщі.

Загалом з візит-центрами Карпатського біосферного заповідника у Всесвітній день захисту навколишнього природного середовища ознайомилися близько трьох сотень осіб.

ТЕМАТИЧНІ ДНІ ...

На відзначення Всесвітнього дня захисту навколишнього природного середовища Карпатський біосферний заповідник щороку проводить з учнівською молоддю тематичні еколого-освітні заходи. Червневі «тематичні дні» – День птахів, День флори, День лісу, День води та День ентомолога під час шкільних практик стали традиційними для школярів та освітян Рахівщини.

Метою заходів є поглиблення знань про природу рідного краю, підвищення рівня екоосвіти учнів середньої ланки загальноосвітніх шкіл (5-8 класів).

Цьогорічна програма розпочалася з проведення Дня птахів, з цікавої розповіді старшого наукового співробітника зоологічної лабораторії, к.б.н. Богдана Годованця. До практичної частини заняття входили екскурсія у природу та огляд гнізд птахів на території дендропарку біля адміністративних будівель заповідника. Особливий інтерес викликало пташеня сови сірої, яке випадково потрапило до установи. Орнітолог Б. Годованець дбайливо доглядає його. Діти вперше побачили цього птаха і, навіть, отримали змогу погодувати його.

ТА ЕКОЛОГІЧНІ ІГРИ ДЛЯ ШКОЛЯРІВ

Цими днями у заповідник завітали школярі 6-го класу Рахівської ЗОШ І-ІІІ ст. №1 Рахова. Екопросвітники установи влаштували їм теплий прийом та провели низку цікавих і повчальних екологічних ігор. Гра «Не забруднюй воду» наочно продемонструвала відмінності між чистими та забрудненими водоймами – діти в ігровій формі відокремлювали природні компоненти водної екосистеми від побутових забруднювачів. Гра «Перейди Тису» вчила їх дбайливо ставитися до рідної річки, а також поважати однолітків з особливими потребами. Під час гри діти «переводили» через умовний водотік «особливих» друзів. Комплекс загадок про флору, фауну та неживу природу Карпатського біосферного заповідника став основою для гри «Загадки заповідної природи». Діти отримали задоволення від екологічного дозвілля у заповіднику і в подарунок отримали екологічну гру «Подорожуй Карпатами!»

ПЕРЕМОЖЦІ КОНКУРСУ «КРАЩИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УРОК» ПОБУВАЛИ НА ЕКСКУРСІЇ

13 червня одинадцять семикласників ЗОШ І-ІІІ ст. №1 м. Рахова та тринадцять школярів Лужанської ЗОШ І-ІІІ ст. відвідали Угольсько-Широколужанський масив Карпатського біосферного заповідника, що на Тячівщині.

Екскурсія до печери «Молочний камінь» була завершальним етапом конкурсу «Кращий екологічний урок», який навесні проводився Карпатським біосферним заповідником спільно з відділом освіти, молоді та спорту Рахівської райдержадміністрації. У рамках конкурсу діти під керівництвом педагогів О.С. Турок та Л.В. Головчук готували і проводили екологічні заходи у стінах рідних навчальних закладів. Також у цьому конкурсі взяли участь учні кількох молодших класів Діловецької ЗОШ. Журі обрали переможців. Вони здобули

головну нагороду – тематичну екскурсію в угольські праліси. Нагадаємо, що Угольсько-Широколужанський масив Карпатського біосферного заповідника – це найбільший осередок букових пралісів, що збереглися на теренах європейського континенту і найбільша компонентна частина єдиного в Україні об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. Знайомство з буковим пралісом Угольки стало основною метою такої екскурсії, адже діти, які стали переможцями конкурсу, займаються в екологічних гуртках, відвідують факультативи з біології та географії, беруть участь у різноманітних дослідницьких конкурсах та освітніх програмах. Тематичні екскурсії у природне середовище є найефективнішою формою практичного навчання та екологічної освіти школярів.

У ході екскурсії науковий співробітник лісознавчої лабораторії Й.І. Бундзяк та екопросвітники КБЗ познайомили дітей зі структурою букового пралісу, його екологічними функціями, значенням для кліматоутворення континенту. Юні екологи вивчали видовий склад рослинності букових лісів, на вітровальній ділянці оглядали кореневу систему бука лісового, зустріли кілька «червонокнижних» видів та типових представників флори і фауни букового пралісу.

Кінцевою метою маршруту була печера «Молочний камінь», відома як стоянка первісних людей пізнього палеоліту. Тут познайомилися з формами карстових явищ, особливостями геології Угольсько-Широколужанського масиву і, звичайно, з організацією побуту і житла, основними заняттями давніх людей. Такі

відомості стали доступними за результатами археологічних розкопок, проведених у печері в 70-х роках 20-го століття експедицією НАН України.

Сповненими вражень та нових знань діти повернулися

додому. Хай щастить вам, юні дослідники!

Матеріали підготували
Вікторія БУНДЗЯК
та **Іванна КОЛАЧУК**,

працівники відділу екологічної освітньо-виховної роботи КБЗ.

Многая, благая літ...

У липні-серпні ц.р. ювілейні роковини від днів народження урочисто відзначатимуть працівники Карпатського біосферного заповідника:

ПОКИНЬЧЕРЕДА Василь Федорович, заступник начальника відділу НДР та СР (55 р. – 19.07);

СИДОРА Іван Іванович, водій (50 р. – 22.07);

ЮРКУЦ Іван Іванович, інспектор з охорони ПЗФ 1 категорії Трибушанського ПНДВ (55 р. – 24.07);

БОГУНЯК Юрій Михайлович, інспектор з охорони ПЗФ 1 категорії Богдан-Петроського ПНДВ (50 р. – 27.07);

БЕРКЕЛА Іван Іванович, провідний інженер відділу ВЗПЕ та ВПР (50 р. – 8.08).

*Хай здоров'я, радість і достаток
Сиплються немов вишневий цвіт.*

*Хай малює доля з буднів свято
І дарує Вам багато літ!*

Адміністрація, профспілковий комітет заповідника.

ДОЛИНА НАРЦИСІВ ВІДКВІТУВАЛА РАНІШЕ

Справжньою перлиною Закарпаття є легендарна «Долина нарцисів», що охороняється у складі Карпатського біосферного заповідника. Особливо її цінністю є наявність найбільшої в Європі рівнинної популяції рідкісного високогірного червонокнижного виду – нарцису вузьколистого. Щоб побачити природне диво – цвітіння рослин сюди щороку з'їжджаються тисячі відвідувачів.

Нарцис вузьколистий відноситься до ефемероїдів, тобто до багаторічних рослин з коротким вегетаційним періодом. Протягом цього періоду нарцис проходить декілька стадій розвитку: початок надземної вегетації, бутонізації, цвітіння, плодоношення, кінець наземної вегетації. Підземний розвиток у межах цибулини відбувається протягом усього року, у той час, як надземна вегетація починається у кінці березня – на початку квітня. У середині квітня листки вже досягають половини своїх звичайних розмірів і на поверхні ґрунту з'являються квітконо-

си. За даними наших спостережень, зазвичай початок цвітіння перших особин у Долині нарцисів відбувається 23–30 квітня. Масове цвітіння нарцису спостерігається 3–15 травня, триває близько 20–25 днів. Плодоношення та дозрівання насіння – відповідно з кінця травня до червня. З початком липня, одночасно з дозріванням насіння, надземна вегетація закінчується. Вона триває на рівнині до чотирьох місяців й у середині липня на поверхні ґрунту вже немає зелених частин нарцису.

У цьому році, завдяки аномально теплим погодним умовам навесні, початок цвітіння окремих особин спостерігали вже 12 квітня, масове цвітіння відбувалося з 25 квітня по 12 травня. Таке раннє цвітіння нарцису не пригадують навіть старожили. Завдяки аномальним погодним умовам тривалість цвітіння нарцису збільшилася до 30 днів. Отже, помилуватися цим процесом у Долині нарцисів мали змогу більше відвідувачів.

Микола ВОЛОЩУК.

Складування будівельного матеріалу

БУДІВЕЛЬНИКИ СПРИЯЮТЬ РОБОТІ УСТАНОВИ

У заплаві річки Хустець, в урочищі Кіреші, знаходиться одна з перлин Закарпаття – знаменита Долина нарцисів, яка є унікальним ботанічним об'єктом Карпатського біосферного заповідника. Там охороняється один з останніх у Європі рівнинних осередків зростання нарцису вузьколистого. Ця популяція утворилася в гляціальний період внаслідок витіснення сюди нарцису льодовиком, що наступав з гір. З часом льодовик відступив і нарцис знову знайшов своє місце у високогір'ї. Його значна частина залишилась на рівнині і збереглась до наших днів.

У період масового цвітіння Долина вкривається суцільним килимом цвітучих нарцисів, помилуватися яким приїжджають багато відвідувачів. На жаль, така людська увага призводить до їх витоптування. І щоб не призвести до зменшення його чисельності, проводиться ряд ремонтно-будівельних робіт, а саме підготовка до сезону цвітіння нарцису вузьколистого, який в останні роки настає значно раніше звичного внаслідок глобального потепління.

Для цього силами трудівників ремонтно-будівельної дільниці виконано певний обсяг робіт, а саме: встановлено два оглядових майданчики, міст біля шлюзу, перехідні містки до місць відпочинку, капітально відремонтовано альтанку, встановлено огорожу та виконано інші необхідні роботи.

За сумлінну та якісну роботу адміністрація КБЗ відзначила штукатурів

Миколу Сас-Думена, Івана Бендика, столяра Василя Колачука, муляра Миколу Ткача та сантехніка Василя Егрі.

На рахунок наших будівельників уже в цьому році демонтаж старої будівлі у Квасах для звільнення території під спорудження Міжнародного навчально-дослідного центру букових пралісів та сталого розвитку Карпат, спорудження дерев'яного моста в урочищі Озірний Чорногірського ПНДВ, встановлення інформаційних щитів в урочищі Козьмешчик Петрос-Говерляньського і Угольського ПНДВ. Виконуємо всі інші необхідні будівельно-ремонтні роботи.

Василь АНДРАЩУК,
начальник ремонтно-будівельної дільниці КБЗ.

На спорудженні оглядового майданчика у Долині нарцисів

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

ЖИТТЯ У ЗАКАРПАТТІ З ЕКОЛОГІЇ

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<http://cbr.nature.org.ua>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:
Федір Гамор (шеф-редактор),
Василь Бойчук (провідний редактор),
Микола Рибак,
Юрій Беркела,
Василь Покиньючереда,
Микола Волощук,
Ярослав Довганич,
Вікторія Бундзяк,
Олег Борик (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газету віддруковано в ТОВ «Імекс-ЛТД»,
вул. Декабристів, 29, м. Кіровоград.

Замовлення № _____

Тираж – 1300 примірників.

Газета виходить раз на два місяці.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25.01.2006 року